

LIJST DER BOEKJES DIE VOORRADIG ZIJN:

1. Drie maanden onder de sneeuw; 2. Zwarte Koo; 5. Aan de Molenbeek; 6. Een moedig meisje; 8. Het wonderlijk gezelschap; 9. De jonge vluchteling; 11. Het Kermismeisje; 12. Willem Tell; 13. Beter een lap dan een scheur; 14. Harten van Goud; 15. 't Verdrongen land van Saaftinge; 17. De Zinneloozen te Gheel; 18. De hut op de Heide; 21. De Landlooper; 22. En toch feest; 23. St. Niklaas in 't Veerhuis; 25. De Vriezeman aan 't Front; 26. Verdwaald en terecht; 27. De jongens van West-Roozebeke; 30. De verdrongen stad; 32. 't Weesje van Brugge; 35. He rindje van de Zee; 36. De Roovers van de Moeren; 37. De bezembinders van Kleit; 38. De vlucht in de Koffer; 44. De Gierigaard; 46. Broederliefde; 48. Eerlijk duurt het langst; 51. Een lastig geschenk; 52. Zonder Ouders; 56. In 't Bosch van Houthulst; 57. Nog gered; 58. Uit de oude Doos; 59. Dokter Jenner en Jenny; 61. Streng Winters; 64. De kinderen van den Zeeloods; 66. De kinderen van den Smokkelaar; 67. De Paaschklokken; 68. De Landverhuizers; 69. Leeuwteje Van Damme; 72. Een moedige Kermisjongen; 76. Het Bultje; 77. De Pastoor van Lapscheure; 78. Samen uit; 80. Goed voor kwaad; 82. Vaderlandsche Verhalen; Naastenliefde; 86. De overwintering op Nova-Zembla; 89. Hoe Sinterklaas hielp; 90. In Grooten Nood; 91. Kerstmis aan Zee; 94. Het Spook; 95. De twee Weesjes; 97. De Vlucht; 102. Reinaert de Vos; 104. Denk aan moeder!; 107. Threesje; 110. Robinson Crusoe; 112. De Rooversjongen; 113. De Deserteur; 115. Onschuldig veroordeeld; 118. De Spion van den Molen; 121. Hoog bezoek; 122. De wonderlijke Zwaan; 123. Uit bange dagen; 125. De flinke Baanwachster; 128. De gelaarsde kat; 129. De Dochter van den Blauwer; 130. Met Vakantie; 132. Tinneke; 133. De Helden van Stekene; 134. Een onrechtvaardige gestraft; 137. Oom Tom; 142. Op 't oud kasteel; 143. De reis in de Wildernis; 144. Bij de Kabouters; 145. De Spionnen op den Toren; 146. De Jongen van Gaver; 148. De schat in de Duinen; 150. De smokkelaars van de Zee; 152. De schat in de mijn; 153. 't Graf in 't Bosch; 154. 't Berouw van den Strooper; 155. 't Kasteel Hoogdonk; 158. Van de hut naar 't Paleis; 159. Karel de Goede; 160. Na veel avonturen; 161. Gered door een Aap; 162. Jan Breydel; 163. De Slag der Gulden Sporen; 164. Van den Dood gered; 165. 't Bocheljongentje; 167. Van drie Roovers; 168. Een jonge Held; 169. Jacob van Artevelde; 171. Genoveva van Brabant; 172. Een avontuurlijke Reis; 174. Een vreeselijke avond; 175. De gevluchte slaaf; 176. In de vliegmaschine; 177. Een moedige vrouw; 178. Ontsnapt; 179. Valsch beschuldigd; 180. De Zoon van den Torenwachter; 182. De reis van Columbus; 186. Jack de Cow-boy; 189. De Held van Tremeloo; 191. De Cow-boy van Fort-Bell; 192. Jeanne d'Arc; 193. De wandelende Deur; 194. De avonturen van Geeraart; 195. Geeraart in Rusland; 199. De Wolf van Ghistel; 202. De Spaansche Furie; 203. De Boeteling van Veurne; 210. Het verwoeste Vlaanderen; 211. De vondeling van 't Regiment; 212. Betoonde Naastenliefde; 213. De IJslandvaarders; 214. Jongenshart; 216. Een dappere vrouw; 217. Ali-Baba en de veertig Roovers; 218. Groote Broer; 219. De jonge verstooteling; 220. Een kerstavond op de Prairie; 221. Leo's Nieuwjaar; 222. 't Gestolen kind; 223. De Roovers gestraft; 224. De Wildeman; 225. Het dolend melkmeisje; 226. De lotgevallen van den Wildstrooper; 227. Verdreven uit zijn land; 228. Moeder gered; 229. 't Dievenhuis; 230. De Schatgravers; 231. Een slechte Kameraad; 232. Bij de zakkenrollers; 233. Kleine Oorlog; 234. De Heldendood van Anneessens; 235. De Wandelende Jood in Vlaanderen; 236. Nelly van den Mijnerwer; 237. De Geldduivel;

— ELKE WEEK VERSCHIJNT EEN NIEUW BOEKJEL. —

Druk R. Bracke-Van Geet Baesrode.

Nr. 305.

A. HANS

In het Wilde Land

Uitgave Hans-Van der Meulen, Contich.

IN HET WILDE LAND.

I.

Malvina werd wakker. Men bonste op de deur. Renilde, haar nicht, die naast haar sliep, richtte zich nu ook op.

— Wat is dat? vroeg ze.

— Ze kloppen...

— 't Is nog donker...

— De dag komt toch al op.

Malvina was uit bed gestapt en opende een venster.

— Wie is daar? vroeg ze.

— Kom gauw op... De Duitschers zijn weg! Er zijn Engelschen dicht bij! riep men van beneden.

Malvina vertelde dit nieuws aan haar nicht. Ze waren met anderen van West-Vlaanderen hier naar Koutergem bij Oudenaarde gevlucht, omdat in de eigen streek al vier jaar de oorlog woedde. De Duitschers die ons land binnen gevallen waren in 1914 en door West-Vlaanderen

naar Frankrijk wilden, werden opgehouden bij leperen aan den Yzer door de Belgen, Franschen en Engelschen.

Nu was 't October 1918... en men wist ook te Koutergem, dat de Duitschers achteruit moesten trekken. Men had gehoord dat de Engelschen en Franschen reeds te Kortrijk, Waregem, Deinze en de Belgen te Brugge, Eekloo en dicht bij Gent stonden.

Malvina en Renilde kleedden zich spoedig aan. Er waren nog West-Vlamingen in 't huisje, dat ze gezamenlijk gehuurd hadden. Allen traden buiten.

Mathilde Derom, een vriendin, ook een vluchteling hier, had hen opgeklopt.

— Ja, de Duitschers zijn vannacht vertrokken, vertelde ze. Vader hoorde het en ging zien. Koutergem is bevrijd.

De dorpelingen verschenen op straat. Allen waren verheugd. 't Werd stilaan dag. Men hing de eigen vlaggen uit, die men vier jaar lang had moeten verbergen.

Malvina en Renilde gingen met Mathilde Derom mee naar het huisje, waar de laatste met haar ouders woonde.

— Malvina, ge zult al gauw uw man terug zien en wij onzen Arthur, zei vader Derom. En dan kunnen we terug naar Steenhove. 't Heeft

lang geduurd, maar nu loopt die vervloekte oorlog ten einde.

Malvina was eenige maanden vóór den oorlog getrouwd met Désiré Notebaart, die in Augustus 1914 ten oorlog moest. En in vier jaar had Malvina niets meer van hem gehoord. Men kon geen brieven krijgen van 't leger en er geen heen zenden. Soms werden er wel eens gesmokkeld, maar als dat uitkwam, bestraften de Duitschers het streng.

— Ik ga morgen naar Steenhove, zei Malvina.

— Morgen naar Steenhove? herhaalde vader Derom. Wat gaat ge daar doen?

— Désiré weet niet waar ik ben, en ik weet niet waar hij is. En hij zal naar Steenhove gaan, meenend, dat ik er ook zal komen. Als hij nog leeft! voegde ze er zuchtend bij.

— Nu geen zwarte gedachten, sprak vader Derom. We hebben in lang niets meer gehoord van uw Désiré of onzen Arthur of van andere kennissen in 't leger. Maar we willen hopen, dat we ze gezond zullen terug zien... Ik zou hier wachten, Malvina. Onze soldaten zullen hooren dat veel Steenhovenaars te Koutergem zitten.

— Neen, ik wil naar Steenhove... Ik heb zoo'n gedacht, dat Désiré er ook zal komen.

— Maar wat is er van Steenhove nog over?

— We zullen er toch een plaatsje vinden om te schuilen...

Ze spraken hierover wat voort, tot er buiten geroepen werd:

— De Engelschen zijn daar!

Allen stormden naar buiten. Ja, daar waren Britsche soldaten. Het volk juichte ze toe. 't Vertelde dat de Duitschers weg waren. Men sprong en danste van vreugde.

Meer en meer soldaten verschenen. En 't was een drukke dag te Koutergem.

Malvina Notebaart had een pakje gemaakt. Ze wilde naar Steenhove, overtuigd, dat haar man er ook zou komen. 't Dorp was vier jaar in de macht van de Duitschers geweest, maar nu bevrijd. En Koutergem was ook verlost. Dus kon men naar 't Westen. Nicht Renilde had getracht Malvina van dat plan af te brengen. Maar het lukte haar niet. En toen besloot ze Malvina te vergezellen. 's Avonds kwam Mathilde Derom, hun vriendin, nog eens zien...

— Als ge onzen Arthur ontmoet, zeg hem dan, dat we met ongeduld op hem wachten, sprak ze. Maar 't zou moeten lukken.

Malvina sliep dien nacht weinig. Vroeg stonden zij en Renilde op. 't Was nog donker, toen ze hun tocht begonnen...

Ze waren pas buiten Koutergem, als ze een vreeselijken slag hoorden.

— Ze schieten, zei Renilde.

— 't Is achter ons...

— Ja...

— Als we rap voort gaan komen we meer en meer buiten 't gevaar.

De slagen namen in kracht toe. 't Was een beschieting.

Malvina en Renilde hadden juist bijtijds Koutergem verlaten. Dit dorp en andere gemeenten, als Ingooigem, Tiegem, Avelgem, Ootegem, Kaster werden beschoten. Op den Kluisberg stond het Duitsch geschut.

De menschen vluchtten in de kelders. Zoo deed ook de familie Derom.

— Dat zal niet lang duren, zei vader Derom tot zijn vrouw en Mathilde. De Duitschers worden vandaag verder achteruit geslagen.

Zoo meende ook ieder.

— Wat een scherpe reuk is er toch, sprak moeder Derom.

— 't Is van het poer, oordeelde haar man.

Ze moesten er van niezen.

— Stikgas! schreeuwde men boven.

Engelsche soldaten liepen rond met maskers voor het gezicht. Ze kenden dat helsch stikgas wel.

— Vlucht, vlucht! schreeuwden ze, zelf ontsteld, tot de burgers.

't Werd weer levendig op straat.

— We blijven best hier, zei vader Derom.

Maar Mathilde, die pas ziek was geweest, kreeg het zoo benauwd.

— 't Is of ik hier zal stikken, kloeg ze. O, laat ons buiten gaan!

Ze gingen gedrieën naar boven. 't Leek wel of er over het dorp een mist hing. Dat was het stikgas, dat keel en borst benauwde, de tranen uit de oogen perste.

— Vlucht! riepen de Britten.

Ze deelden maskers uit, maar er waren er zoo weinig over. Mannen, vrouwen, kinderen liepen huilend en klagend voort. Er kwamen er van te lande. Ze smeekten om water. Het gas verwekte zoo'n dorst. Soldaten pompten kuipen vol en de ongelukkigen dronken gulzig als dieren. Kinderen kermde, dat ze niet meer zagen. 't Gas kon de oogen uitdooven... Koutergem onderzond nu al den gruw en de barbaarschheid van den oorlog.

De Derom's verlieten het dorp. Mathilde hing aan vaders arm. Ze was erg aangetast. Britten kwamen met auto's. Ze zagen Mathilde's toestand en plaatsten haar op het voertuig. Maar de ouders mochten niet mee.

— Alleen voor hen die niet meer gaan kunnen, zei een officier.

— Waar brengt ge ze heen? vroeg Derom.

Maar de Brit verstond zijn Vlaamsch niet. En

alles ging haastig. De auto was dadelijk vol met zieken en reed naar 't Westen.

Te Vichte moest de wagen wachten voor een belemmering in 't verkeer.

Malvina Notebaart en Renilde waren tot daar gekomen.

— Dat zijn menschen van Koutergem, zei Renilde.

Ze keken scherper toe en bemerkten Mathilde Derom.

— Wat is er gebeurd? vroeg Renilde.

— O, 'k ben zóó ziek! kloeg Mathilde.

Ze drukte de hand op de borst.

— Koutergem is beschoten met stikgas, vertelde ze tusschen haar klagen door. Ik was ziek geweest en nu is het of hier van binnen alles breekt. 'k Zie ook niet goed meer.

— Waar zijn uw vader en moeder? vroeg Malvina.

— Ze komen te voet... Alleen de ergsten mochten op den wagen.

Malvina en Renilde hoorden dan dat de auto deze burgers naar 't hospitaal te Kortrijk zou brengen. De wagen reed weer voort.

— Wat wreede dingen! zei Renilde.

— De oorlog is nog niet gedaan, zuchtte Malvina. En de soldaten hebben dat vier jaar moeten doorstaan... O, als Désiré nog maar leeft!

Malvina en Renilde stapten voort. Ze be-

reikten Kortrijk en bemerkten dat men er veel gewonden bracht, meest door het stikgas aangedaan. Ze wilden Mathilde bezoeken in het hospitaal van 't fort, maar ze werden er niet toegelaten. De zusters en dokters werden er overstelpt door den grooten toevoer van slachtoffers.

Malvina en Renilde rustten even en begaven zich toen verder, dieper West-Vlaanderen in.

II.

Malvina en Renilde naderden hun bestemming. Steenhove lag in 't midden van West-Vlaanderen bij 't Woud van Houthulst. Zij hadden acht uur gemarcheerd over Kortrijk en Roeselare. Te Staden, 't gehavende, maar toch al eenigzins bewoonde dorp, waren ze een herbergje binnengestapt. De waardin raadde hun aan, heden niet meer verder te gaan...

— Buiten deze parochie zult ge geen levende ziel meer ontmoeten, tenzij een soldaat hier of daar, zei de vrouw welmeenend. En waar zult ge den nacht doorbrengen?

Doch Malvina had niet willen luisteren. O, na vier jaar onzekerheid en angstig wachten, na zoo veel bange dagen en slapelooze nachten, na zoo veel weenen en bidden, kon ze straks misschien haar man terug zien! O, als hij nog leefde, zou hij zeker komen... 't Was de eenige plaats, waar

ze elkaar konden vinden, al hadden ze 't niet afgesproken, het plekje waar zij zóó gelukkig waren geweest.

En daarom was Malvina, ondanks de waarschuwing, toch verder gegaan. Renilde zou liever te Staden gebleven zijn, doch kon haar niet alleen laten vertrekken.

Ze bereikten het dorp Houthulst... Rechts stond de ruïne van het klooster. Niets roerde tusschen de afgebrokkelde, wrakke muren, tenzij de klagende wind. Een bende ratten vluchtte over de sraat.

— Niemand teruggekeerd hier, zei Renilde. Zie daar eens, het kerkhof.

Rechtover het klooster, aan de andere zijde van den weg, strekte zich het doodenveld uit, de zerken verbrijzeld, de graven opengesloten, zoodat tusschen arduin, brokken van kisten, doodsbeenderen woest door elkander lagen.

— Laat ons voort gaan! zei Malvina huiverend. Wat hebben ze toch van onze streek gemaakt!

— En nu door het bosch! sprak Renilde.

Vóór hen lag het woud van Houthulst...

— Is dat het bosch? Waar zijn de dreven? Zie die boomen eens, allemaal geknakt, en doodlijk stokken! kreet Renilde.

— Ja, 't is wreed! Welk een verwoesting! Wie had dat kunnen peinzen?

— Dat we liever naar Staden terugkeerden!
Ik ben waarlijk bang, Malvina...

— Toe, toe, 't is nog geen avond...

En zwijgend, Malvina, angstig toch ook, al
kende ze het niet, stapten de zwerfsters voort.

Eensklaps slaakte Malvina een gil en greep
haar nicht bij den arm.

— Daar! stamelde ze angstig, en ze wees
naar een lichaam dat terzijde lag.

— Een Duitsch soldaat, zei Renilde een kruis
slaande. Laten we rap voort gaan! Wie weet hoe-
veel dooden er nog liggen! Er is hier fel gevoch-
ten! Zie, daar ligt er nog een... een Belg!

— Och, ja, een van de onzen. Had ik dat alle-
maal geweten, we zouden tot morgenochtend
gewacht hebben! Maar we zullen kennissen zien.

— En ik ben zóó moe! Als we maar ergens
slapen kunnen. Welk een gedacht ook, dat ge
Désiré vinden zult, percies of ge het afgespro-
ken hebt! Dat zou wel een wonder zijn.

— En toch heb ik er nog hoop op! Hij zal
peinzen als ik... en daar op mij wachten... als
hij niet dood is! Och, dood... lijk die arme jon-
gen ginder... Ze hebben hem nog geen eens be-
graven!

— Maar de troepen zijn al vechtend door 't
bosch getrokken, altijd maar verder en niet meer
weergekeerd...

— 't Is al een maand geleden... En de doo-

den liggen daar nog... wie weet hoeveel...

— We moeten er toch niet bang van zijn...

— Ginder zijn menschen! juichte Malvina
eensklaps. Heb ik 't u niet gezegd, dat er toch
in de streek teruggekeerd zouden zijn! Ziet ge
ze niet?

— Ja, ja... Ze blijven staan... Ze hebben ons
ook gezien.

— O, nu ben ik veel geruster.

— 't Zijn soldaten!

— 't Is gelijk! 't Zijn er dan toch van de
onzen!

Maar Renilde gevoelde nog angst, toen de
drie jongelingen nader kwamen.

— 't Zijn geen Belgen, mompelde ze. 't Ge-
lijken wel zwarten...

— 't Zullen Engelschen zijn, hernam Mal-
vina minder vroolijk eensklaps.

De drie militairen waren Britsche kolonieren,
half wilde Kaffers uit Zuid-Afrika, wier vernis-
beschaving door den oorlog ver afgeschuurd was.

Ze riepen elkaar iets toe, en, grijnzend met
hun grove tronies en witte tanden tusschen de
bruine lippen, omringden ze de weerlooze vrou-
wen.

— O, laat ons gerust! smeekte Malvina, toen
de soldaten hen eensklaps vastgrepen en tus-
schen hen innamen. De kolonieren die hier mu-
nitie wegruimden, maar 's avonds rond zwierven,

wezen naar een gouden ketting van Malvina, naar haar ring, naar het handtaschje. Ze wilden de zwervelingen van alles berooven.

— Laat ons los! riep Malvina weer.

— O, heb deernis! smeekte Renilde. Wij zijn toch Belgen!

— Désiré! gilde Malvina in haar ontzettingen angst, als hoopte ze dat haar man in de nabijheid was en haar verlossen kon.

Akelig klonk die noodkreet door 't gehavende woud.

Renilde ook wilde zich bevrijden en sloeg een der kerels, die haar taschje wilde pakken, met de vuist in 't wezen. De soldaat werd nu woedend en wierp het meisje ruw ten gronde. Hij schreeuwde een bedreiging uit.

Maar was het Vlaanderen hier, eens zoo dicht bevolkt en bebouwd, Vlaanderen toen met zijn dorpjes, gehuchten, hoeven en kortwoonsten, en villa's, boomgaarden en parken, akkers en weiden? Nu zoo'n woestenij!

De koloniale spitsten eensklaps als onrustige dieren de ooren. De kerels duwden hun gevangenen in een betonnen schuilplaats, waarin nog 't stroo lag van de Duitschers, die daar gelegerd waren geweest. Ze klemde de vrouwen de hand op den mond, maar spraken zelf geen woord.

En eensklaps begrepen de ongelukkigen dat er helpers in de buurt moesten zijn. O, konden

ze maar roepen! Doch de schurken wilden het hun beletten... Een oogenblik nadien zou het te laat zijn, en de onbekende redder, de abri den rug toegekeerd hebben.

Daar hoorden ze toch stemmen... Even galmde ze luid. Renilde wierp zich met al haar macht tegen den koloniaal, die haar overmeesterd hield, en nu achterover tegen den harden muur botste.

— Help, help! schreeuwde het meisje.

Een der anderen versperde den uitgang. Zij sprong op hem toe, krabte hem in 't wezen. Malvina worstelde intusschen met haar bewaker, en ook zij kon nu roepen. Het moest daar buiten gehoord zijn, want stappen naderden, en de drie koloniale vluchtten snel de schuilplaats uit. Ze luisterden niet naar een bevel, vlogen tusschen de boomen door, in allerlei bochten en wendingen, om aan de kogels te ontsnappen, die hun nagezonden werden.

Malvina en Renilde stonden snikkend vóór een Britsche patrouille, die onder geleide van een luitenant op ronde was, om de kampen van Koloniale en Chineezers te inspecteren.

De officier kon een kreet van verbazing niet weerhouden.

— O, mijnheer, help ons, schreide Malvina.

— Wie zijt gij? vroeg de Brit. Maar wordt eerst kalm, vervolgde hij in gebroken Vlaamsch.

Ge zijt zeer verschrikt... Ge moet nu niets meer vreezen...

Malvina vertelde gejaagd het doel van haar reis. De luitenant schudde medelijdend het hoofd.

— Welk een voorstelling maakt ge u toch van het front? zei hij dan. Uren in den omtrek staat niets recht, woont er geen enkel gezin meer. En ge komt bij 't vallen van den avond herwaarts! Dank God, dat wij juist hier zijn om u te helpen! Er werden al bezoekers vermoord.

Dankbaar volgden Malvina en Renilde de patrouille door het woud.

Wat had men toch van het schoone Vlaanderen gemaakt!

— Hier is uw logeervertrek, zei de luitenant, toen hij met zijn beschermelingen in een barak van een klein kamp was aangekomen. Dat daar, is mijn kamer, en ik sta ze u gaarne af. En ik verzeker u, dat ge binnen deze houten muren zoo veilig zijt als in uw eigen woning.

— Die we niet meer bezitten! antwoordde Renilde.

— Och, neen, dat is waar! De bewoners van dit gebied zijn zeer te beklagen... Mag ik nu uw avondmaal klaar laten zetten? Ik heb brood, kaas en thee, en dat zijn weeldeartikelen in de-

zen hoek van Vlaanderen. Wij vertoeven dus in een wildernis.

De officier kende vrij goed Vlaamsch, dat hij in die vier jaar, in 't Westland, geleerd had

— Ik moet mij eerst eens voorstellen, zei hij, de kleine tafel dekkend. Mijn naam is Jim Brandon.

De Engelschman at mee, met het brood op zijn knieën, gezellig onder het maal babbelend.

Maar hij zag dat de vrouwen zeer vermoeid waren en stond daarom al vroeg op, zeggend:

— Gij hebt rust noodig... Morgen zal ik u helpen de plaats zoeken waar uw huis stond... En dan moet ge maar mijn gast blijven, tot ik een auto aantref, die u naar de bewoonde wereld terugvoert, want alleen laat ik u niet door dat gruwelijk bosch meer dwalen.

Zelf zocht hij een ligplaats bij zijn manschappen.

— Welk een dag! zei Malvina. Ik heb nog den beverik. Ha, die zwarte schurken...

— Toe, toe, 't is voorbij! Wij zijn gered! antwoordde Renilde. We moeten hier dus wat blijven.

— 'k Wilde dat het waar was. Désiré zal toch komen.

— Nog altijd dat gedacht?

— Waar kan hij mij anders vinden? Als hij nog maar leeft.

Mavina en Renilde sliepen spoedig in.

's Morgens waren ze al vroeg op.

— En nu gaan we den omtrek eens bezien, zei Jim Brandom na het ontbijt.

't Was een nevelachtige Novembermorgen. Over 't doode land van Vlaanderen hing een grijze lucht.

— Wat is er toch van onze streek geworden, zei Malvina ontroerd, toen ze plots de oneindige kale vlakke vóór zich zag.

Het kamp lag buiten het bosch, en nu strekte zich daar, zoover de blik reikte, een wildernis uit. Geen huis, geen boom, geen haag, geen struik meer... Grauw land, omgewoeld, doorzeefd met granaattrechters, vol vuil water. Loopgrachten met hier en daar dooreengewikkeld prikkeldraad, betonnen versterkingen, kruisjes.

— Uw dorp heette dus Steenhove, zei de luitenant. Dat is een klein uur gaans van hier... tenminste het plankje met den naam er op.

— Is er dan niets meer van recht? vroeg Renilde.

— Recht, neen! Er zal een hoop gruis en aarde liggen, misschien, op de plaats waar de kerk stond, als deze een groot gebouw was!

— Ja, zeer groot, en met een hoogen ouden toren, en vijf spitsen. De kerk was zeer kloek.

— Nu, we zullen zien. Ik ga voort op mijn

kaart... Anders kunt ge hier den weg niet meer vinden.

Wat verder waren kolonialen aan 't werk. De jonge vrouwen kwamen er langs en huiverden. De mannen hadden ondiep begraven lijken opgehaald, om ze een beter graf te geven. En de menschelijke overblijfselen lagen daar als een gruwelijke getuigenis van den ontzettenden volkerenmoord.

Malvina wendde rillend den blik af. Neen, dàt kon ze niet zien. En ze dacht aan haar man. O, leefde Désiré nog, of zou men ook ergens in het IJzerland of aan de leperlee zijn lichaam aldus in den grond gedolven hebben!

Maar neen, ze wilde hopen, gelijk in die vier sombere jaren, welke achter haar lagen.

Eindelijk zei Jim:

— Hier moeten we te Steenhove zijn...

Niets herinnerde aan een dorp, en Renilde riep dan ook ongeloovig uit:

— Dat kan niet!

— En toch is 't zoo... Kijk... daar staat een paal... laten wij even zien.

En ontroerd las Malvina den naam van haar gemeente. Tranen sprongen haar in de oogen. Ze stond nu op het kerkhof van haar woonplaats... en Désiré was er niet... Een snik nokte in haar keel. Renilde begreep haar teleurstelling.

— Maar ge moet nu toch niet het ergste pein-

zen, zei ze. 't Zou wel moeten lukken, dat uw man hier juist tegelijk met u kwam...

— Als hij nog leeft, is het de eenige plaats, waar wij elkaar kunnen terugvinden.

— Maar is hij al vrij? vroeg Brandom. Vergeet toch niet, dat veel soldaten in Frankrijk weerhouden worden door allerlei diensten. En de meesten zijn met het leger naar het Noorden. Kijk, vervolgde hij, daar waar die hoop puin ligt, zal de kerk gestaan hebben...

Naar de richting van een weg zochten zij hun eigen hoeve op. De juiste plaats konden ze niet bepalen... Alles was een grauwe vlakte geworden...

Somber keerden ze terug. Ze bleven drie dagen. Maar Désiré kwam niet.

— Als ik kon zou ik morgen naar Koutergem willen, zei Malvina. Misschien is Désiré van anderen te weten gekomen dat er daar menschen van Steenhove wonen en heeft hij nieuws gestuurd.

— Goed, zei de Engelschman. Ik zal gelegenheid voor u zoeken. Geef mij uw adres. Als uw man hier komt, kan ik hem dan inlichten.

Er viel een fijne motregen over het doode land. O, men moest blijde zijn, dit vreeselijk oord te kunnen ontvliesen... Toch was het hart dezer vrouwen van Vlaanderen daar geworteld en gevezeld in dien wreed geschonden grond...

— Als ik Désiré vind keeren wij hier terug, zei Malvina. O, in die wildernis weer te mogen werken, te wroeten, te slaven, er te mogen zaaïen, om vruchten te wekken... Als ik dat nog kon, zou ik God op mijn knieën danken... En de Staat zou ons helpen... We zullen 't land herstellen, het weer schoon maken.

De officier had iemand naar leperen gezonden om te vragen of er ook een auto naar Kortrijk of verder reed. De bode keerde met nieuws terug... Als de reizigers om één uur te Poelkappelle waren, zouden ze gelegenheid hebben met een vrachtauto mee te rijden, die eerst naar Roselare, dan naar Kortrijk en wellicht ook naar Oudenaarde moest.

— O, zoo passeeren we heel dicht bij Koutergem, zei Malvina voldaan. Misschien weet ik dezen avond nieuws van Désiré.

Jim bracht de jonge vrouwen naar Poelkappelle, tenminste het bordje, dat de ligplaats van het verdwenen dorp aanduidde. Daar wachtten ze.

Eensklaps keerde Malvina zich angstig om.

— Is dat ginder een beest of een mensch? vroeg ze verschrikt.

— Waar? vroeg de luitenant, zijn revolver te voorschijn halend.

— Daar op dien abri... boven op... zie het springt weg! 't Is een mensch... een dier zwart...

Brandom schoot; hij hoorde een kreet en zei:

— 'k Geloof dat ik hem geraakt hebt, dien schurk!

Hij ging naar de plaats waar zijn slachtoffer gevallen moest zijn, maar kon geen lichaam ontdekken.

— Toch verdwenen, mompelde de luitenant, teleurgesteld. Zijn geroep was om me te bespotten. Die kerel verontrust mij!

Hij keerde bij de vrouwen terug.

— God zij gedankt dat we niet alleen waren! zei Malvina.

— Alleen! Dan zou ik laf zijn en geheel mijn plicht nalaten. 'k Zal jacht maken op dien schelm.

— Hij lag onbeweeglijk en in elkaar gedoken op dat betonwerk, hernam Malvina. Juist een kat.

— Om ons te beloeren! Maar we zullen hem wel gauw vangen!

— En moeten ze die kerels nu naar Vlaanderen zenden?

— Om te werken. De oorlogsbuit moet verzameld, de graven geordend en nog allerlei andere arbeid verricht worden!

Na eenig wachten zag men den vrachtwagen komen.

— Goede reis, zei Jim Brandom. Een gemakkelijk voertuig is het niet, maar ge zult op uw bestemming zijn. En zonder gevaren te loopen!

Daverend rolde de auto over den oneffen weg.

— En Désiré niet gevonden... een nuttelooze reis! kloeg Malvina. Maar misschien is er nieuws van hem te Koutergem!

De wagen stormde voorbij eenige ruïnen... West-Roozebeke, stond er op een bord.

— Malvina, dat is hier Roozebeke, waar we naar den ommegang gingen! riep Renilde.

Ze bereikten Kortrijk. De voerder ging om zijn bevelen naar het kantoor van zijn dienst.

— Ik moet terug naar leperen, zei hij dan tot de vrouwen. Maar ga aan den weg naar Oude-naarde, er rijden daar auto's genoeg.

Malvina en Renilde weifelden even. De korte namiddag liep reeds ten einde. 't Was nog drie uur gaans naar Koutergem. En als ze geen gewilligen autovoerder aantreffen — want ze waren niet allen even vriendelijk — zouden ze weer in den avond vervallen.

De reizigers besloten dan maar in Kortrijk te overnachten. Ze zochten een eenvoudig hotel op.

— Dat we Mathilde Derom eens in t' hospitaal gingen bezoeken, stelde Renilde voor.

— O, ja!

Malvina en Renilde werden nu toegelaten in het gesticht te Kortrijk. Hun hart neep samen bij al het lijden dat ze hier zagen. Daar lagen vrouwen, mannen en kinderen langzaam te stikken. 't Waren de laatste slachtoffers van 't gas. Velen had men reeds uitgedragen naar het kerk-

hof. Bewoners van Avelgem, Tiegem. Ingoogem, Ootegem, en andere gemeenten hadden 't kelsch vergif ingeademd, dat nu in hun longen wroette, en het leven zelf aantastte. Doch de doodstrijd duurde lang.

Velen dier ongelukkigen kwamen in de gestichten van Kortrijk sterven. Gansche gezinnen bezweken. Moeders lagen te reutelen om adem, wrongen in benauwdheid de handen te samen. En in een beddeke naast die vrouwen worstelden op dezelfde wijze kinderen met den dood, den wilden blik wendend naar de moeders, welke nu zelf machteloos lagen.

En een Britsch dokter, die deze martelaars bijstond, getuigde tot mij: «Ik heb tijdens den oorlog veel vreeselijks gezien, maar dit is wel 't ergste van deze arme Vlaamsche menschen».

Malvina en Renilde kwamen nu bij het bed van Mathilde Derom. Malvina ontroerde. Naast het bed zat een Belgisch soldaat. Ze herkende hem... 't Was Arthur Derom, de broeder van Mathilde.

Met tranen in de oogen drukte hij de bezoekers de hand en zei:

— Zooveel tegengekomen zijn... eindelijk mogen terugkeeren... uw familie zoeken en op 't laatste dit!

Hij wees naar Mathilde die daar met gesloten oogen reeds als een doode lag.

— Wie is daar? vroeg Mathilde.

— Ik, Malvina, en mijn nicht Renilde.

— Ik kan u niet meer zien... ik ben blind!

't Klonk uit haar borst als een angstkreet.

— Blind van 't gas, hernam de zieke hijgend.

En 'k had zoo gehoopt naar ons huis te kunnen terugkeeren... Nu kan ik niet meer zien... Och, en nog zoo jong zijn... Thur zegt, dat er van Steenhove niets meer recht staat.

— Neen, niets meer, beaamde Malvina. Wij komen van ginder.

En 't was of het lid der blinde oogen zich even opende, of er wat kleur kwam op het bleek ge-laat... De liefde voor de eigen streek.

Malvina wilde aan Arthur vragen of hij geen nieuws wist van haar man. Doch Arthur vroeg zelf:

— Hebt ge Désiré al gezien?

Malvina werd bleek. Zij moest steun zoeken aan het ledikant, zoo ontroerde ze.

— Leeft hij dan nog? stamelde ze.

— 't Is twee maanden geleden, dat ik hem 't laatst zag.

— Twee maanden? Maar nadien? O, zeg het mij, weet gij meer? hijgde Malvina.

— 'k Weet niet meer dan wat ik zeg... We waren niet in dezelfde divisie en 't leger is groot. Maar Emiel Kapelle zal u misschien beter kun-

nen inlichten... Hij komt morgen naar hier... Hij is op zoek naar zijn vrouw.

— En twee maanden geleden was mijn man toen nog gezond?

— Heel gezond.

— Dat is al goed nieuws, zei Renilde. Houd nu maar moed!

— Twee maanden... 't is lang... en er is zoo-veel gebeurd sedertdien!

Mathilde was nu weer zwaar aan 't ademen.

— Ga wat weg, ga wat weg! riep ze snik-kend. Och, 't begint weer.

't Was een nieuwe benauwdheid, welke haar overviel, en haar broer en de bezoeksters hui-verden bij dat ontzettend tooneel. Groote zweet-droppels parelden op het hooge voorhoofd. De lichtlooze oogen verdraaiden, de mond gaapte, de borst zwoegde hevig. Een zuster kwam toe-geloopt, maar stond ook machteloos.

— Och, moest ik daarvoor vier jaar vechten? snikte de soldaat. Dat duivelsch gas. Och, Ma-thilde toch!

Ja, die strijder had dikwijls den dood getart, menigmaal een makker zien vallen, en angst-kreten, gekaag en gekerm gehoord. Doch hier stond hij bij het lijdensbed van een meisje, van een weerlooze, van zijn zuster.

De benauwdheid ging over. Malvina en Re-nilde namen weenend afscheid van Mathilde. Ze

gingen dan heen en logeerden te Kortrijk.

In den nacht stierf Mathilde.

Den volgenden dag, ontmoetten Renilde en Malvina Kapelle, een kennis, en ook een soldaat.

— Uw vrouw is gezond en wel te Kouter-gem, zei Renilde.

— O, dan ga ik er heen! sprak Kapelle.

Bevend greep nu Malvina zijn arm en vroeg stamelend:

— En Désiré?

— Och, 't is waar... een mensch zijn kop draait... Désiré leeft nog.

— O, is 't waar? Hij leeft nog... Waar is hij dan? O, gij zegt de waarheid niet!

— Toch wel. Luister, ge moogt niet verschie-ten.

— Ziet ge wel! kreet Malvina, en zwaar leunde ze op haar nicht.

— Maar zwijgt nu toch. Ik zeg al dat ge niet moogt verschieten! Désiré is al genezen. In den slag van Houthulst is hij gekwetst geweest... heel licht aan zijn been... en dat is voorzeker zijn geluk geweest, want ze hebben hem dan achteruit gebracht... en later zijn er zooveel van ons gevallen... juist in het bosch, en nadien bij Moorslede.

— Waar is Désiré dan?

— Ha, misschien naar Hoogstrate of Vinkem, dat weet ik zelf niet juist. Maar ik zal dat voor u

vragen... Hij moet al lang genezen zijn, want 't is meer dan een maand geleden... en voorzeker is hij al terug en loopt hij u te zoeken, lijk we allemaal ronddolen om onze familie te vinden.

— Dat ik naar Calais ging of naar die andere parochie's, zei Malvina.

— Handel nu niet dwaas, vermaande Kapelle. Ik zeg u, dat Désiré daar al lang weg moet zijn, en ge zoudt elkaar dus misloopen. Ik zal onderzoeken waar zijn regiment ligt, dat moet hier niet ver zijn, en dan zullen we inlichtingen vragen. Kom mee... ik zal u hepen...

Samen stapten ze heen. Malvina had nu wat nieuws... maar nog zoo vaag. Maar Kapelle hield woord en na eenige dagen vond Malvina haar man in het hospitaal in De Panne. De wonde aan het been was genezen maar Notebaart voelde zich verzwakt.

III.

Eenige maanden waren voorbij. Désiré en Malvina begaven zich naar Steenhove. Er woonden reeds eenige menschen. En een neef van Désiré, Frans Hoornaart, had er een barak. Hij opende de deur.

— Ga binnen, zei hij. Welgekomen in de wildernis van Vlaanderen. Maar ze zullen 't hier wel veranderen...

Ze hadden moed de teruggekeerde Vlamingen. Désiré bouwde ook een barak en Malvina, overgelukkig haar man terug te hebben, was vol

moed. Renilde verbleef nog te Koutergem maar kwam later ook over. In den Zomer vestigden er zich nog meer menschen. Désiré was niet vrolijk. Hij verzwegen voor zijn vrouw, dat hij in-

wendig niet gezond was. Hij had in 't leger ook van 't stikgas geleden. Hij was zóó gauw vermoeid. In September bekende hij, dat hij een dokter wilde spreken. Malvina ging met hem naar Gent. De dokter onderzocht Désiré. Hij zei, dat de ingewanden ernstig aangetast waren. Hij gaf goede hoop. Maar voor de behandeling moest Désiré in het hospitaal blijven. Samen gingen ze naar het gasthuis. En bij 't afscheid smeekte Désiré:

— Laat me mee gaan naar huis?

Maar dat kon hij niet. In de wildernis was geen geneesheer. Daar leed men ontbering... Désiré moest hier blijven. Somber vertrok Malvina.

Eenige maanden gingen voorbij. Elke week bezocht Malvina haar man.

— O, laat me mee gaan! Hier zal ik nooit beteren!

Désiré vroeg het weer smeekend. Malvina zat bij hem in de groote hospitaalzaal. Men hoorde klokken luiden, 't was Zondagmorgen!

Malvina zag tranen in Désiré's oogen en medelijden sneed haar door 't hart. Neen, haar man ging niet vooruit, en hij had geen moed, geen hoop. De verpleegster zei, dat hij dikwijls schreide als een kind. Malvina sprak met den dokter.

— Neem hem mee, zei deze. Hij zal ginder meer moed hebben.

De tranen schoten Malvina in de oogen. Even aarzelde de arme vrouw.

— Dokter, vroeg ze dan, kan mijn man nog genezen?

— Zoo lang er leven is, is er hoop.

— Dat zeggen ze tegen de familie van stervenden ook. Maar ik wil de waarheid weten...

— Hoor eens, Notebaart was erger gesteld dan ik vermoedde. Hij gaat niet vooruit... 't Is in zijn ingewanden... Een slechte verzorging toen hij gekwetst was. Te lang moeten liggen...

De dokter gaf nu allerlei raad over de behandeling.

Eindelijk keerde ze naar de zaal terug. Al van een afstand zag ze den vragenden, smeekenden blik van Désiré.

— Ge moogt mee, zei ze haastig.

— O, God zij geloofd!

Een glans kwam over zijn bleek, mager wezen. Met bezwaard hart trok Malvina om een auto. Ze hielp dan Désiré bij 't aankleeden. Deze was blij gelijk een kind omdat hij mee mocht.

De reis verliep goed en met vreugde zag de zieke zijn arme, verwoeste streek terug.

Renilde hielp hem naar binnen, maar schrok dan van zijn mager, ingevallen wezen. En de kleeren hingen wijd en sluts om het afgeteerd

lichaam... In den hoek van de voorkamer werd een rustbed opgeslagen.

— Daar gaat hij sterven, dacht Malvina, maar tegenover haar man moest zij zich goed houden.

IV.

Désiré Notebaart is gestorven. Men vertelde het van barak tot barak, van blokhuis tot krocht... Men herhaalde het verder dan tusschen het puin van hoeven...

Hoornaart en een andere vriend maakten de kist. Ze hadden hout uit een loopgraaf gehaald.

De barak door Désiré met zooveel haast opgetimmerd, was gesloten. Bij de deur lag een kruis van stroo als teeken dat daar binnen een doode rustte.

Renilde hield Malvina gezelschap. De jonge weduwe droeg haar leed kloek... Ze zou de smart pas feller voelen, als al de drukte welke een sterfbed, zelfs in een houten stulp meebrengt, voorbij was.

Op het oud kerkhof werd het graf gedolven. En den derden dag had de begrafenis plaats. Al de Steenhovenaars vereenigden zich voor de plechtigheid.

Men was hier nu als een groot gezin verbonden door dezelfde beproevingen... De lijkdienst

had plaats in de hulpkerk dien Zomer gebouwd. Dan ging men over de sneeuw grafwaarts. Aan de groeve voerde niemand het woord. Er waren ook geen kransen... Maar er stond ook geen enkel persoon, die onverschillig bleef...

— Nog een slachtoffer van den oorlog, zei Hoornaart toen ze heen gingen. Hoevelen moeten er nog volgen.

Wat later plantte Hoornaart een kruis met volgend opschrift:

« Désiré NOTEBAART, oud-strijder,
gestorven voor zijn vaderland.

Hij gaf zijn bloed...

Vlaanderen wacht zijn recht ».

Neen, er was nog geen recht. Met duizenden waren de bannelingen in de verwoeste streek teruggekeerd. Ze woonden in krotten en hutten. Ze kregen beloften maar geen hulp.

Eens kwam de koning. Ambtenaren wilden hem het herstelde laten zien. Maar ingezetenen toonden de wonden der streek. Te West-Roozebeke brachten zij den koning in een onderstand; op den vloer lag in plasjes het water, dat van de muren leekte en overal doorzijpelde. Daar woonden menschen; geheel achterin, was een vrouw, de moeder van verscheidene kinderen, aan 't sterven. De koning was verontwaardigd

en bedroefd. Hij keerde de ambtenaren den rug toe en sprak alleen met geteisterden. Hij beloofde krachtige hulp.

En eindelijk kwam die hulp. Er werd flink gebouwd. De Vlaamsche boeren herstelden de wildernis, die weer vruchten droeg. Nooit zal men genoeg den moed van de frontbewoners kunnen loven.

Malvina hield een winkel en de menschen kwamen gaarne bij haar. De Derom's woonden dichtbij en treurden nog om Mathilde. Vader Derom en anderen hielpen Malvina op haar stukje land.

We hebben u hier iets verteld uit de geschiedenis van onze West-Vlaamsche menschen kort na den oorlog. Daar ook is heldenmoed betoond door hen, die in barakken woonden, het water uit granaattrechters moesten drinken, belaagd werden door Kaffers en Chineezers, zwoegden in de wildernis, maar hun grond zoo lief hadden.

Denkt daaraan, als ge de streek van de Leie tot de zee bezoekt.

EINDE.